
Intervenció en Teoria de la Ment d'Alt Nivell. Més enllà de "Sally i Anne" Anàlisi d'un cas

Irene Garcia Molina
al106890@uji.es

Rosa Ana Clemente Estevan
clemente@uji.es

Clara Andrés Roqueta
candres@uji.es

I. Resum

482

Les habilitats mentalistes s'adquireixen de forma progressiva; així doncs, existeixen diferents nivells dintre de la Teoria de la Ment (ToM), diferents esglaons per a assolir l'adequada lectura de la ment aliena. Però, no s'hi troba gran varietat en la intervenció amb tasques de nivell alt. És per açò que, l'objectiu principal d'aquest treball és esbossar unes pinzellades del que vindrà a ser un llibre més ampli d'activitats d'intervenció en les habilitats requerides per resoldre tasques de ToM d'Alt Nivell, com ara: ironies, ficades de pota i històries morals. Pensades aquestes perquè les resolguin nens i nenes d'entre 8 i 15 anys, no tan sols dintre del Trastorn de l'Espectre Autista de gravetat lleu o moderada, sinó també per a aquells que vulguin realitzar un entrenament en llenguatge de referència mental d'alt nivell, com ara nens amb retard de llenguatge, hipoacusia, o problemes pragmàtics, com ara el nou diagnòstic de: social (pragmatic) communication disorder (SCD) al DSM-5.

Les històries han sigut administrades a una nena de 6 anys sense cap problemàtica en cap àrea del llenguatge (forma, contingut, ús). Les seves respostes van ser anotades i gravades, i es presenten a continuació per tal de donar validesa a un projecte futur necessari en aquest àmbit.

Els resultats mostren que l'enteniment de totes les tasques ha sigut bo i que per tant, el present material ha passat una primera fase per tal de que en un temps pugui utilitzar-se per a la intervenció d'aquells nens i nenes que així ho necessitin.

Paraules clau: teoria de la ment, alt nivell, faux pas, històries morals, ironia, habilitats mentalistes.

II. Introducció

Existeixen pocs treballs amb tasques complexes que contemplen habilitats mentalistes de 3r i 4t grau, destinades a nens i nenes a partir de 7 o 8 anys. En més quantitat però, s'hi troben les tasques de 1r i 2n grau. Tasques de falsa creença com "Sally i Anne" –canvi d'ubicació- (Wimmer i Perner, 1983) i la prova dels "Smarties" –canvi de contingut- (Hogrefe, Wimmer i Perner, 1986) que han estat administrades recurrentment als més petits per investigar sobre la seva capacitat d'atribuir estats mentals als altres. Açò ens ha dut a plantejar noves tasques de "nivell alt" en Teoria de la Ment (des d'ara ToM), per a una incipient necessitat, replegades totes en un llibre que sortirà prompte a la llum amb suport tant gràfic com verbal.

¿Què és la Teoria de la Ment (ToM)?

Quan intentem comprendre o predir les conductes alienes, estem elaborant una teoria de la ment dels altres, i també de la nostra (Valdez, 2001). Per això, quan parlem de Teoria de la Ment (TOM) ens referim a l'habilitat per atribuir pensaments i intencions als altres (Premack i

Woodruff, 1978). Aquest còctel de comprensió d'emocions, coneixements, intencions, creences, i altres, fa sospitar que existeixen diferents nivells de complexitat de TOM (Tirapu-Ustárroz, Pérez-Sayes, Erekatxo-Bilbao i Pelegrín-Valero, 2007). Nivells que van des de tasques com "Sally i Anne" fins tasques com les que es van a presentar en aquest treball.

Teoria de la Ment d'Alt Nivell: ficades de pota, judicis morals i ironies.

Les diverses històries que es presenten en aquest article s'han qualificat com de "nivell alt" perquè, per resoldre-les, es requereix un nivell mitjà-alt de comprensió i expressió verbal-lingüística i comunicativa, així com un bon coneixement en allò relacionat amb aspectes mentals i relacions socials dependents del context.

Les habilitats mentalistes s'adquireixen de forma progressiva, així, és necessari haver superat tasques de primer i segon grau, per tal de realitzar les activitats que es presenten a continuació (de 3r i 4t nivell). Aquestes, comencen a adquirir-se a partir dels 7 anys i són les següents: les ficades de pota, els judicis morals i les ironies.

Ficades de pota

Les tasques de *faux pas* (ficades de pota) estan incloses en un nivell de Teoria de la Ment (ToM) considerat com "avançat", perquè la seva correcta comprensió requereix de diverses apreciacions mentalistes: d'una banda, es necessita detectar una diferència entre el nivell compartit de coneixement sobre el tema que tenen l'emissor de la ficada de pota i l'oient (l'emissor no sap/o no recorda el fet); i d'altra banda, és necessari apreciar l'impacte emocional (habitualment negatiu) que pot fer el comentari sobre oient (Baron-Cohen, O'Riordan, Stone, Jones i Plaisted, 1999).

Judicis morals

Un judici moral és el resultat d'un procés cognitiu pel que fa una situació en concret, segons el nostre judici doncs, podem afirmar o negar la moralitat de l'acte. Això es basa en els valors i regles morals inculcades a cada persona, ja siguin en la seva família, escola, per religió, la societat que li envolta o l'època en la qual viu. Així doncs, la persona es guia per aquestes regles morals per jutjar: comportaments aliens o propis, en eleccions davant dilemes, o en situacions on s'ha de prendre una decisió moralment correcta.

Ironies

Quan utilitzem la ironia en una conversa, aquesta es dona a entendre per la seva entonació significativa com tot el contrari del que es diu (per exemple: Hi ha tempesta i algú diu: "Ui, fa un dia perfecte per anar a la platja!). També ens hi podem ajudar de la gesticulació o de certes paraules per insinuar la interpretació correcta del que estem dient.

Les ironies es basen en una intencionalitat de segon ordre de la creença d'aquell qui l'emet, ja que el receptor deurà distingir-la d'un error o d'una mentida (Dews i Winner, 1997). És per aquesta raó que la ironia requereix un nivell de comprensió superior amb alts costos de dificultat.

Amb tot, la raó principal d'aquest article és un primer pas per poder mostrar –tant a professionals com a les famílies– noves tasques més

complexes i relacionades amb Teoria de la Ment, per a un buit existent en edat i complexitat.

484

III. Objectius

Degut a les raons explicades en l'apartat passat, l'objectiu principal és: Corroborar la futura implementació del llibre de Teoria de la Ment mitjançant l'administració de les tasques mentalistes a una nena sense cap problemàtica de referència lingüística, comunicativa o mentalista.

A més, es pretèn esbrinar els possibles errors i equivocacions que podrien ser més comuns en la resolució de la tasca, així com els detalls distractors.

I també, observar si gràcies als suports gràfic i verbal, una nena de 6 anys (qui encara no deuria acomplir els requisits per passar aquestes tasques més complexes) és capaç de resoldre correctament les tasques de nivells alts de ToM.

IV. Material i mètode

Mostra

La mostra en aquest estudi és de tan sols un cas, el de Marina, una nena de 6 anys, amb un nivell alt en quocient intel·lectual no verbal (*RAVEN*, Pc: 75), amb un nivell bo en gramàtica (*CEG*, Pc: 75), i sense cap tipus de problemàtica en pragmàtica (comprensió de totes les situacions de pragmàtica comprensiva).

El fet de que Marina siga part de la mostra, és perquè té 6 anys, i per tant, encara no té adquirides aquestes habilitats mentalistes, però si es fixa en els detalls, i és això el que volem: trobar possibles distractors, que es fixe en els detalls, i no en la globalitat.

Tasques administrades

Tasques utilitzades per corroborar que la nena no té cap problemàtica associada al llenguatge, el QI o la pragmàtica:

- Test de matrius progressives. Escala colorejada, general i avançada (Raven, Court y Raven, 1993)
- Test de comprensió d'estructures gramaticals, CEG (Mendoza, Carballo, Muñoz i Fresneda, 2005)
- L'avaluació del llenguatge infantil, ELI (Saborit, Julián i Navarro, 2005)

Tasques mentalistes:

Histories amb text escrit i il·lustrades de:

- Faux pas (ficada de pota)
- Judicis morals
- Ironies

Perquè la comprensió dels resultats i l'estudi en sí s'entengui millor, en aquest apartat s'hi mostra un exemple de cada aspecte:

Faux pas: HISTÒRIA DE L'AVIÓ (Baron-Cohen et al., 1999)

<<Ismael li va comprar a Judith un avió de joguina per al seu aniversari. Uns mesos més tard, estaven jugant junts, quan accidentalment Ismael va deixar caure l'avió i va trencar una ala. "No et preocupes", va dir Judit, "De totes formes, mai m'ha agradat. Algú me'l va regalar per al meu aniversari".>>

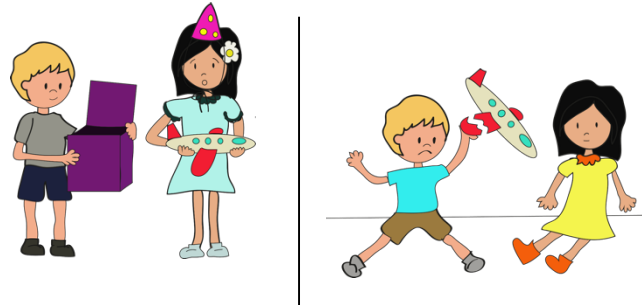

Figura 1: Història de faux pas

Judicis morals: HISTÒRIA DE LA CUA.

<<Aquestes nenes estan en una festa d'aniversari. Aquesta és Júlia i aquesta és Neus. És l'hora de repartir els gelats i les nenes es posen en filera. Quan van a donar-li el gelat a Júlia, Neus es cola, l'aparta i agafa el gelat. I així, se'n va contenta a menjar-se el seu gelat.>>

Figura 2: Història de judici moral

Ironies: HISTÒRIA DEL GELAT

<<Pol tenia un gelat ben gran. La seva amiga Vega li va demanar: "¿El puc provar...?" i Pol li'l va deixar. Quan li'l va tornar quasi no quedava gelat i Pol li va dir: "Aah, Vega, ¿de segur que no en vols més?">>

Figura 3: Història irònica

Per assabentar-se de si la nena ha entès la historieta, se li han plantejat les següents preguntes relacionades amb la comprensió, intenció i moralitat:

En les històries de *faux pas* i judicis morals

- Comprensió: *Algú ha fet/dit alguna cosa que no deuria haver fet/dit? Per què?*
- Intencionalitat: *I tu creus que X en veritat volia fer això?*
- Moralitat: *Creus que X és bo o dolent? I el castigaries/la castigaries?*
- Pel que fa a la ironia, les preguntes són diferents, ja que tan sols s'hi pretén esbrinar la intencionalitat:
- Intencionalitat: *Per què creus que X diu això? Què creus que vol dir?*

Tècniques emprades

Per tal de recollir tota la informació que s'ha obtès de les respostes de Marina, s'hi ha gravat tot i posteriorment, s'ha transcrit.

V. Resultats

Per tal d'analitzar detalladament els resultats, s'han transcrit un exemple de cada una de les tasques agrupades per: *faux pas*, judicis morals i ironia (els mateixos exemples que s'han descrit en l'apartat "tasques mentalistes"), amb les respostes de Marina. Més tard, a la Taula 1, s'hi poden veure els resultats generals de totes les tasques administrades (4 tasques per grup, 12 en total).

Transcripció de les respostes en la història de l'avió de *faux pas* (de Baron-Cohen et al., 1999):

I: Algú ha dit alguna cosa que no deuria haver dit?/

M: Sí, Judit/

I: Per què?/

M: Diu que algú li l va donar per el cumple i no li va agradar, i no se'n recordava, se li ha oblidat/

I: I tu creus que X en veritat volia fer això?/

M: No volia en veritat/

I: Creus que es bona o dolenta?/

M: És bona/

I: La castigaries?/

M: No, no la castigaria./

Transcripció de les respostes en la història de la cua dels judicis morals:

I: Algú ha dit alguna cosa que [no deuria...]/

M: [I ésta com es diu?] ((senyalant la tercera nena, de qui no s'ha dit el nom)). Es diu... Antonieta, no, Paquita!/

I: Vinga va, Algú ha fet alguna cosa que no deuria haver fet?/

M: Sí, Neus/

I: Per què?/

M: Perquè li ha robat el gelat/

I: I tu creus que ella en veritat volia fer això?/

M: Si, però no li ho ha dit, l'ha agafat/

I: Llavors, és bona o dolenta?/

M: És roïn/

I: I tu la castigaries?/

M: Sí!/

Transcripció de les respostes en la història del gelat irònica:

I: [Perquè creus que Pol diu això?]

M: (riure) Perquè quasi no en queda/

Distractors:

En aquest apartat, s'hi assenyalen una sèrie de distractors detectats a l'administrar les tasques:

Una nena d'una historieta no té nom.

Un dibuix de lluny que està en negre.

Una nena que es diu Marina, com ella, i li crida l'atenció, a més, no respon adequadament en eixa historieta.

Forma de puntuar:

Pel que fa a les respostes, aquestes s'han determinat de la següent forma:

En les respostes a les preguntes relacionades amb les històries de faux pas i els judicis morals, si el contingut de la resposta és ADEQUAT = 1 punt; en canvi, si NO ÉS ADEQUAT = 0 punts.

En referència a les històries iròniques, trobem una puntuació diferent: 0 = la nena NO COMPRÉN la ironia; 1 = es queda amb l'APARENÇA; és a dir, entén pel context que ha passat una cosa graciosa o que ha ocorregut tot el contrari al que s'esperava, però no entén l'enunciat irònic en sí; o el que és el mateix, no sabria utilitzar eixa "ironia" en un context real; i 2 = entén el SIGNIFICAT IRÒNIC.

Taula que recull totes les respostes

Taula 1. Respostes

	Faux Pas				Judicis Morals				Ironies			
	avió	cuinera	bany	tarta	ioio	globus	sopa	cola	cant	cine	gelat	goma
Comprensió	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Intenció	0	0	0	1	1	0	0	1	x	x	x	x
Moralitat	1	1	0	1	1	0	0	1	x	x	x	x
Total	8/12				8/12				4/8			

VI. Discussió i conclusions

Aquest, ha sigut un primer pas per a la futura implementació del llibre en Teoria de la Ment de les tasques fetes Ad hoc, explicades adès. Gràcies a aquest primer estudi, s'han pogut esbrinar una sèrie de distractors i d'errades que, amb la seva posterior correcció, afegiran millores al llibre.

Primer de tot, cal remarcar, que les diferents historietes estan ben plantejades, ja que la nena les sol entendre bé, encara que moltes voltes el grau d'abstracció per respondre bé les preguntes sigui complicat. Així, doncs, trobem en la Taula 1 que la comprensió és l'adequada tant en *Faux Pas* com en Judicis Morals. Pel que fa a la comprensió de les Histories iròniques, la nena no arriba a entendre completament el significat, detectant que alguna cosa ha passat, però sense una explicació clara i adequada al nivell requerit –tal i com s'esperava per edat.

Pel que fa la intenció, la nena no passa correctament la majoria de les tasques de faux pas, ni tampoc les de judicis morals, creient sobretot, que la majoria de les accions dels protagonistes són intencionades.

En referència als distractors i a les errades, trobem que s'ha de canviar o modificar:

- La tercera nena de la història de la cua, ha de tenir nom, encara que no participe, se l'ha de presentar.
- El dibuix que es troba en negre, passar-lo a color.
- Anotar en el llibre, per al professional o familiar, que si el nen o la nena té el mateix nom que el protagonista de la historieta, es canvie per un altre, ja que açò pot afectar en la seva resposta; tal i com li va passar a Marina, ja que sent accidental el fet, el va jutjar com a intencional, perquè ella també es va sentir ofesa pel comentari “eixa Marina és una mica estranya...” (frase dita per les companyes, en la historieta).

Aquest treball, també ens ha servit per adonar-nos de que la Ironia també pot tenir intenció i moralitat, i per tant ser jutjada pel seu to, ja sigui més burlesc, bromista, exagerat... Per exemple: Un dia, una noia està malalta i va despenjada, i la seva amiga li diu: “Ui que guapa vas avui, et queda genial eixe cabell...”. Aquest comentari té una intenció i a més, és un comentari dolent, que li pot causar a l'oient una emoció o una reacció. Aquesta última detecció també és important pel que fa a habilitats mentalistes, i és important a més tenir en compte el context social i la relació entre emissor i oient per a fer un bon judici. Per tant, aquestes preguntes, també s'hi podrien incloure en el llibre, i completar així diferents aspectes a tenir en compte en les Històries iròniques.

Així doncs, són varies les modificacions de millora que gràcies a aquest estudi s'ens permetirà fer, i així tenir un llibre complet que contemple tots els aspectes que es puguin tenir en compte a l'hora de ser administrat. Cal recordar que aquestes historietes han sigut dissenyades per a nens i nenes

amb algun tipus de problemàtica en la comunicació, en la lingüística o en aspectes mentalistes. Per tant, assegurar una bona comprensió per part d'una nena sense ninguna d'aquestes problemàtiques, ens dona un punt fort sobre el que sostindre totes aquestes tasques fetes *ad hoc*, i que llavors permetiran l'ajut que volem donar a tots aquells professionals i famílies que el necessitin.

VII. Bibliografia

BARON-COHEN, S., O'RIORDAN, M., STONE, V., JONES, R., i PLAISTED, K. (1999). Recognition of faux pas by normally developing children and children with Asperger syndrome or high-functioning autism. *Journal of autism and developmental disorders*, 29(5), 407-418.

DEWS, S., i WINNER, E. (1997). Attributing meaning to deliberately false utterances: The case of irony. *Advances in Psychology*, 122, 377-414.

HOGREFFE, G. J., WIMMER, H., i PERNER, J. (1986). Ignorance versus false belief: A developmental lag in attribution of epistemic states. *Child development*, 567-582.

SABORIT, C., JULIÁN, J.P. i NAVARRO, J.L. (2005). *L'avaluació del llenguatge infantil: ELI*. Vol. 12. Universitat Jaume I.

PREMACK, D., i WOODRUFF, G. (1978). Does the chimpanzee have a theory of mind?. *Behavioral and brain sciences*, 1(04), 515-526.

TIRAPU-USTÁRROZ, J.; PÉREZ-SAYES, G.; EREKATXO-BILBAO, M.; PELEGRÍN-VALERO, C. (2007): ¿Qué es la Teoría de la Mente?. *Revista de Neurología*, 44 (8): 479-489.

VALDEZ, D. (2001). *Teoría de la mente y espectro autista*. D. Valdez. *Autismo. Enfoques actuales para padres y profesionales de la salud y de la educación*. Buenos Aires: Fundec.

WIMMER, H.; PERNER, J. (1983): Beliefs about beliefs: representation and the containing function of wrong beliefs in young children's understanding of deception. *Cognition* 13, 103-128.